

STŘEDNÍ LES MINULOST NEBO BUDOUCNOST?

Jan Kozel, Jiří Remeš

Střední tvar lesa byl v minulosti předmětem zájmu lesníků především při převodu na les vysoký. Lesní porosty sdružující jak výmladkovou, tak semennou stromovou složku se však se změnou vlastnictví staly hospodářsky zajímavé pro některé soukromé i obecní lesní majetky. Pěstování sdruženého lesa na vhodných stanovištích a s odpovídající druhovou skladbou porostu využívá tvořivých sil přírody a je v souladu s myšlenkami lesnického hnutí Pro Silva. I proto uspořádala Pro Silva Bohemica, pobočka České lesnické společnosti, ve dnech 24. a 25. 5. 2007 v Moravském Krumlově celostátní seminář s názvem *Jaká je budoucnost hospodaření ve středním lese?* Spolupořadatelem byla společnost *Městské lesy Moravský Krumlov, s. r. o.*, spravující lesní majetek města s porosty v převodu z lesa nízkého na les střední, kde proběhla i exkurze.

S převodem lesních porostů ve vlastnictví města na střední tvaru lesa začal Dušan Utinek, který majetek od jeho navrácení městu až do nedávné minulosti spravoval. Představitelé města nastolenou cestu plně podporují, což vyjádřili i svou přítomností na semináři - účastníky jménem města Moravský Krumlov pozdravil místostarosta Tomáš Třetina. Setkání zahájil předseda Pro Silva Bohemica Tomáš Vrška, moderování se poté ujal Vladimír Tesař. Organizátoři pozvali k vystoupení na semináři odborníky zabývající se problematikou středního lesa nejen z lesnického pohledu, ale i biology velebící sdružený les zejména z hlediska vyšší druhové pestrosti oproti, v České republice nejběžnějšímu, vysokému lesu. Celkem zaznělo osm referátů, z nichž některé v upravené formě přináší aktuální vydání *Lesnické práce*.

Střední les v ČR

Tomáš Vrška ve svém příspěvku připomenul, že existence středního lesa je v České republice omezena na nižší polohy, lužní lesy a sušší lesy v pahorkatinách. Skutečnost, že právě tyto lokality jsou nejdéle osídlené člověkem, zahrnuje přirozený les těchto stanovišť jakýmsi tajemstvím: nedochovaly se zde zbytky přírodních lesů, a proto je podoba lesa před příchodem člověka neznámá. Druhová skladba ani struktura původních lesních ekosystémů nejsou zcela jasné. To samo o sobě přináší řadu otázek, např.: byl v této oblasti vždy dominantní dub, nebo se ve větší míře vyskytovaly lípa a habr? Objevují se i názory, že střední les mohl být i přirozeným tvarem lesa ovlivněného velkými býložravci (zubr, kůň).

Zařízení sdruženého lesa

Vilém Urbánek (FLE ČZU v Praze) vystoupil jako tvůrce lesního hospodářského plánu

popisovaného LHC. Přiblížil nesnáze správce městského lesního majetku a jeho zařizovatele při snaze vyhovět původnímu poslání LHP – být nástrojem vlastníka a nikoliv státní byrokracie. Těžkosti mj. nastávají při zjištění zásob a zakmenění výmladkových dubových porostů, stanovení hospodářských souborů, obmýtí a výše těžeb tak, aby mohl být žádoucími pěstebními opatřeními zahájen převod porostů z lesa nízkého na les střední. Výsledkem tvorby lesního hospodářského plánu by v podobných případech měl být dokument neomezující vlastníka či správce lesa v jeho hospodářském záměru.

Rostislav Boháček přednesl fakty nabitý příspěvek pojednávající o historickém vývoji hospodářsko-úpravnických metod pro střední lesy.

Francouzské přístupy

Tomáš Vrška ve svém druhém příspěvku referoval mj. o pěstební technice používané ve francouzském středním lese. Lesníci pracují s výmladkovou etází s obmýtím 30 let. Od toho se odvíjí i prostorová úprava sdruženého lesa - rozdělení na 30 pracovních polí. Semenná etáž se ponechává 120-160 let v závislosti na dosažení cílové tloušťky s cílem zachytit kulminaci průměrného hodnotového přírůstu. Semenné výstavky, které se dělí na jednotlivé generace, se označují tečkami vždy při tvorbě LHP jednou za 30 let (1. generace jedna tečka; 2. generace dvě tečky atd.). Základem hospodářské úpravy je zde kontrolní metoda podle Biolleye – kontrola přírůstu a udržení jeho trvalosti. Dříve probíhalo svěrkování naplno nebo sčítání stromů 2. generace, nyní se zásoby zjišťují na bázi statistické provozní inventarizace. Rotační doba zásahů na majetku je 30letá (současně perioda LHP).

Literární prameny a výzkum

Jiří Souček (VÚLHM, výzkumná stanice Opočno) představil průřez literaturou zabývající se tématem semináře – sdruženým lesem. Konstatoval vazbu středního lesa na specifické stanovištní podmínky, druhovou skladbu a uvedl, že v české literatuře je pojem středního lesa spojován převážně s převody na les vysoký. Postupem času zájem o střední les upadal zejména v souvislosti s jeho malým rozšířením, nyní se nově dostává do popředí především díky ochraně přírody. Prameny uvádějí srovnatelnou produkci středního lesa a lesa vysokého, ekonomické ukazatele jsou závislé na stanovišti a cenách dřeva. Obhospodařování lesa ve sdruženém tvaru vyžaduje vyšší odbornou připravenost lesního hospodáře a na chudších stanovištích může docházet k jeho degradaci. Objevují se i nové směry využití středního lesa – pěstování energetických dřevin v krátkém obmýtí nebo cenných listnáčů v rozvolněných porostech.

Radim Hédl (Botanický ústav AV ČR) přednesl výsledky sledování druhové rozmanitosti v biotopech dříve odpovídajících střednímu lesu a dnes změněných postupující sukcesí. Konstatoval, že samovolný vývoj původně nízkého nebo středního lesa k plně zapojenému lesnímu ekosystému přináší snižování biodiverzity.

Michal Kneifl (LDF MZLU Brno) referoval o rodícím se výzkumném projektu *Nízký a střední les jako alternativa hospodaření*. Řešitelé reagují na změnu vlastnických poměrů v 90. letech 20. stol., která přinesla nové otázky v řešení vyrovnanosti výnosu u řady majitelů menších lesních celků. Cílem projektu je mj. osvětlit možnosti produkce biomasy (palivového dřeva a štěpky), iniciovat odstranění nedostatků v hospodářské úpravě středního a nízkého lesa a pomoci drobným vlastníkům najít optimální způsob nakládá-

Počátek převodu lesa nízkého na les střední – červeným pruhem jsou označeny jedinci perspektivní pro dlouhodobé vybudování horní etáže. Poměrně razantní uvolnění vybraných stromů, které byly zároveň vyvětvěny.

Několik let po uvolnění porostu nastupuje generativní složka sdruženého lesa, kterou může formovat prací s horní etáží a současně ji ovlivňují konkurenčně zdatnější výmladky.

ní se svým majetkem. Úsilí badatelů se zaměřilo také na odstranění absence základních růstových charakteristik porostů výmladkového původu, nových zkušeností s jejich pěstováním a modelových porostů nízkého a středního lesa.

Lesy města Moravský Krumlov

Dušan Utinek představil LHC Městské lesy Moravský Krumlov, který zaujímá 498 ha pozemků určených k plnění funkcí lesa. V druhové skladbě je dominantní dub zimní (46 %) a listnáče vůbec (89 %). Převažujícím tvarem lesa je les nízký (292,5 ha), z minulosti se dochovalo 104,29 ha lesa středního a jen 94,36 ha zaujímá les vysoký. Lesy leží v PLO 33 Předhoří Českomoravské vrchoviny, převážně v 2. lesním vegetačním stupni. Dominantními soubory lesních typů jsou hlinitá a svěží buková doubrava (2H, 2S). Správce majetku si vytyčil za cíl převod dubových pařezin na sdružený les, čemuž byla věnována venkovní pochůzka.

Venkovní pochůzka

Terénní exkurze proběhla druhý den semináře. Trasa pochůzky měla pět zastavení, na kterých průvodce Dušan Utinek demonstroval zvolený postup převodu na střední les. Zásahy vedoucí k převodu musí respektovat zejména uchování a vývoj nárostu především dubu zimního, tvorbu mnohdy nedostatečných korun a omezení růstu přirovných výstřelků (vlků) při uvolňování výstřelků. Převod předpokládá intenzivní těžební zásahy pozitivně směřované k podpoře kvalitních stromů. Postup je nutné modifikovat podle momentálního stavu porostu a směřovat k cíli – víceetážovému porostu s výrazným podílem jedinců výmladkového původu ve spodní etáži. Vývoj les-

ních porostů v převodu na les střední zachycuje šest zkusných ploch.

V jednotlivých porostech probíhala živá diskuse nad zvolenými postupy a jejich riziky i přínosy. Obavy vyvstaly např. z nadměrného rozšíření habru na úkor žádoucího dubu, slovenští kolegové popisovali podobný vývoj u dubu ceru, nebo z pozdního zahájení převodu, resp. z poměrně vysokého věku stávající horní etáže výmladkového původu, z níž by se měli vybrat jedinci dožité věku přibližně 160 let. Doporučeno bylo synchronizovat těžbu části horní etáže se selekcí výmladkové části porostu. Smíšené pocity vyvolal pokus o eliminaci vlků na razantně uvolněných kmelech dubů vyvětvováním. Rizikem rychlého uvolnění dubů je také vyšší náchylnost k prosychnutí, a tedy potřeba sanitárních těžeb. Dlouho se diskutovalo i o problémech hospodářské úpravy, kromě nedostatků naznačených v prvním dni semináře Vilémem Urbánkem se debatovalo mj. o tvorbě porostní mapy a popisu strukturně bohatšího středního lesa a vazbě LHP na dotace.

Největším problémem je hospodářská úprava lesa

Seminář přinesl řadu podnětů a připomenul jeden z opomíjených způsobů využívání specifického stanovištního potenciálu vhodnými dřevinami. Pro některé menší vlastníky může pěstování lesa středního tvaru znamenat cestu k trvalosti výnosu z malého hospodářského celku. Navíc je svým charakterem přínosem k zvýšení biodiverzity lesního ekosystému, jak doložili přítomní biologové. Nejvíce neznámých a nedostatků tkví v hospodářské úpravě středního lesa, absenci růstových modelů a vzorových objektů, stejně tak ve vadách některých právních vazeb souvisejících se sdruženým a nízkým lesem. Znovu se

objevil i prostor pro prosazování nových metod hospodářské úpravy lesa spojených se statistickou provozní inventarizací, upouštějících od modelu lesa věkových tříd. Závěrem účastníci semináře ocenili odvahu vlastníka i lesního hospodáře vydat se bez ověřeného modelu téměř neznámým směrem, a reagovat tak na změnu vlastnických poměrů.

Adresa autorů: Ing. Jan Kozel, Ph.D.

Správa NP a CHKO Šumava

E-mail: jan.kozel@npsumava

Ing. Jiří Remeš, Ph.D., FLE ČZU v Praze

E-mail: remes@fle.czu.cz

Foto: Jan Kozel

Novinky z činnosti Pro Silva Europa

Na květnovém zasedání v Irském Killarney se sešli zástupci jednotlivých poboček evropského hnutí Pro Silva, aby shrnuli svoji činnost za uplynulý rok a především diskutovali náměty a možnosti realizace cílů budoucích. Utěšeně se rozrůstající hnutí přivítalo do svých řad zástupce Pro Silva Bulgaria, ustavené v únoru tohoto roku. Stejně tak zástupce Albánie informoval o přípravě založení tamní pobočky. Pro Silva Europa nyní sdružuje 24 poboček na evropském kontinentu.

Zájemcům o činnost hnutí doporučujeme navštívit webové stránky www.prosilvaeurope.org, kde naleznete základní informaci o cílech i činnosti Pro Silva Europa. Byla akceptována kritéria pro tvorbu prezentací o demonstračních objektech na uvedené webové stránce. Za Českou republiku byl jako první demonstrační objekt vybrán Klepačov na ŠLP Křtiny u Brna, který dokumentuje 40letou cestu přestavby pasečného lesa na les výběrný a byl velmi pozitivně hodnocen jako příklad toho, „že to jde“. Během letních měsíců bude prezentace Klepačova na www.prosilvaeurope.org k dispozici.

Po delších přípravách byly německými kolegy předloženy definitivní informace o 4. kongresu Pro Silva Europa, který proběhne 19.-21. 6. 2008 v německém Freudenstadtu (Schwarzwald). Předmětem prezentace budou lesy obhospodařované výběrným způsobem nejen ve Schwarzwaldu, ale také v přilehlém trojmezí Francie (Vosges) a Švýcarska (Couvet atd.).

Tomáš Vrška